

TARİH BİLİNCİ

Hendrik Willem Van LOON

O niki, onüç yaşlarında iken, kitaplara ve resimlere karşı sevgimi kendisine borçlu olduğum, bir amcam bir gün beni hiç bir vakit unutamayacağım bir seyahata almağı vaatmişti. Onunla beraber Rotterdam'daki eski Laurentius kilisesinin kulesine çıkacaktık.

Günün birinde bir kayum, Roma'daki Sen Piyer kilisesininki kadar kocaman bir anahtarla esrarengiz bir kapağı açtı. "Dışarıya çıkmak üzere aşağıya indiğiniz zaman çingırağı çekiniz!" dedi. Eski kapı paslanmış menteşeleri üzerinde gıcırdarken o bizi kalabalık caddenin gürültüsünden ayırmış, yeni ve garip macera ve yaşantılarla dolu bir dünyanın içine sokmuştu.

Hayatımda ilk olarak sükûtin işidilebildiğini anlıyordum. Merdivenin ilk sahanlığına varır varmaz, doğa olayları hakkındaki sınırlı bilgime yeni bir buluş daha eklendi: Karanlığın elle tutulabileceğini hissetmeğe başlıyordum. Bir kibrit bize yolumuzun yukarıya doğru nasıl devam ettiğini gösterdi. Sonra bir kat daha çıktık, arkasından bir daha, bir daha, bir daha, kaçınıcı kata çıktığımızı artık unutmuşum, nihayet bir kat daha çıktık ve birdenbire kendimizi ışık içinde bulduk. Bu kat kilisenin çatısı ile aynı yükseklikteydi ve bir ambar vazifesini görüyordu. Burada şehrin iyi huylu sakinleri tarafından birçok yıllar önce terkedilmiş olan saygıdeğer bir inancın yalnız kalmış simgeleri, kalın bir toz tabakasına gömülmüş duruyordu. Bir vakitler atalarına yaşam ve ölüm anlamına gelmiş olan şeyler şimdi bir avuç çöp ve süprüntü yığınından başka bir şey değildiler. Oyma tablolar arasında çalışkan fareler yuva kurmuşlar, daima uyanık olan örümcek güler yüzlü bir azizin uzanmış kolları arasına ağlarını germişti.

Bir kat daha yukarı çıkınca ışığın nereden geldiğini gördük. Kalın demir parmaklıklı kocaman açık pencereler bu yüksek ve ıssız yeri yüzlerce güvercinin dinlenme odası yapmışlardı. Rüzgâr demir parmaklıkların arasından geçiyor ve havayı büyütlü ve hoş bir müzik ile dolduruyordu. Bu aşağıda kalan şehrin gürültüsü idi, yalnız aradaki mesafe tarafından süzölmüş ve

arıtılmıştı. Ağır arabaların gürültüsü, nal sesleri, vinç ve makaraların garip hırıltıları, insanın bin türlü işini görmek zorunda kalan sabırlı buharın vizliyan sesi - bütün bunlar güvercinlerin titrek iniltileri için güzel bir fon oluşturan tatlı bir uğultu halinde eriyerek birbirlerine karışmışlardı.

Artık basamaklar sona ermiş, sıra el merdivenlerine gelmişti. İlk el merdiveninden (insanın ayaklarının kaymaması için çok dikkat etmesi gereken bu eski tahta parçalarından) sonra yeni ve daha büyük bir mucize ile, kilise kulesinin o koskocaman saati ile karşılaşmıştık. Zamanın kalbini görüyordum. Hızla gelip geçen saniyelerin nabızlarının nasıl attığını işitebiliyordum. Bir, iki, üç, ta altmışa kadar. Sonra birdenbire titreyen bir ses duyuluyor, bütün dışı çarklar hareketsiz kalıyorlar ve sonsuzluktan bir dakika daha koparılıyordu. Sonra bütün bunlar arasız tekrar yeniden başlıyorlar, bir iki, üç ve nihayet bizden oldukça yüksekte uyarıcı bir gümbürtü ve birçok çarkların gıcırıtlarından sonra gök gürültüsünü andıran bir ses dünyaya öğle vaktinin geldiğini ilân ediyordu.

Bundan sonraki katta çanlar vardı. Mini mini küçük çanlarla o heybetli kardeşleri. Tam ortada, gece yansı bir yangın ve su basması öyküsü anlattığı zaman beni korkudan tir tir titreten o büyük çan duruyordu. Yalnızlığının ağırbaşlılığı ve heybeti içinde iyi Rotterdamlılarla her türlü sevinç ve kederi paylaştığı o altıyüzyılı gözlerinin önünden geçirerek düşündüğü görölüyordu. Etrafını, eski moda bir eczacı dükkânının çamekânında sıralanmış mavi kavanozlar gibi, süslüce dizilmiş daha küçük çanlar almışlardı. Onlar birçok yeni şeyler satınalmak, ellerindeki birçok şeyleri satmak ve büyük dünyada olup bitenleri anlamak için pazar yerine gelen hemşehrilerine haftada iki kere şen bir hava çalarlardı. Fakat köşeye sıkışmış, tamamiyle yalnız, ve ötekiler tarafından kaçınılan sakin ve ciddi, büyük siyah bir çan daha vardı: Ölüm çanı.

Bundan sonra tekrar karanlık. Sonra şimdiye kadar tırmandıklarımızdan çok daha dik ve

tehlikeli olan birkaç merdiven daha ve nihayet, birdenbire, geniş gökyüzünün canlandırıcı havası. Üstümüzde bulutlar vardı, altımızda şehir. Çalışkan karıncaların içinde oraya buraya koşuştukları, içindekilerin kendi ve özel işlerinden başka hiç bir şey düşünmedikleri oyuncaktan bir şehir - ve bu taştan dehlizlerin öte tarafında açık bir memleketin sonsuz yeşilliği.

Bu benim büyük dünya ile ilk temasımdı.

O günden beri, ne vakit elime bir fırsat geçse, kulenin tepesine çıkar ve her seferinde içimde yeni bir sevinç duyardım. Bu kolay bir şey değildi, fakat birkaç merdiveni çıkmak için çektiğim zahmetin karşılığını tamamıyla alırdım.

Aynı zamanda bu ödülün ne olduğunu da biliyordum. Memleketi ve gökleri görecek, orada rüzgârın giremediği küçük bir odada oturan dostum kule bekçisinin öykülerini dinliyecaktım. Saate o bakar ve bir baba gibi çanları beklerdi, yangınları haber veren de oydu. Fakat arada bir boş vakti de olur, o zaman piposunu çeker ve kendi sakin düşünceleriyle başbaşa kalırdı. Okuldan çıkalı elli yıl olmuş ve ondan sonra da hemen hemen bir kitap bile okumamıştı, fakat burada bu kulenin tepesinde o kadar uzun yıllar geçirmişti ki, etrafını saran bütün bu geniş dünyanın bilgeliğini kendine mal etmişti.

Tarihi iyi bilirdi, çünkü o onunla haşır neşir olmuştu. "İşte", nehirin dirseğini göstererek, "oğlum", derdi, "o ağaçları görüyor musun? İşte Oranya Prensi orada bentleri yıkmış, memleketi suya boğmuş ve Leydeni kurtarmıştı". Veyahut bana lhtiyar Meuse'un masalını anlatırdı. O geniş nehir ki, elverişli bir liman olmaktan vazgeçmiş ve denizlerin serbestisi için hayatlarını feda eden De Ruyter ve Tromp adındaki kahramanların o meşhur son seyahatlarında gemilerini taşıyan mükemmel bir yol olmuştu.

Orada, daha ilerde, bir vakitler, senelerce önce koruyucu azizlerinin yurtları olmuş olan kiliseleri etrafında birbirine yaslanmış küçük köyler vardı. Uzaklarda Delft'in iğri kulesini görüyorduk. Onun yüksek kemerlerinin önünde Sessiz Wilhelm öldürülmüştü ve orada Grotius ilk lâtince fiilleri çekmesini öğrenmişti. Bir parça daha ilerde, nüktesinin bir çok imparator ordularından çok daha kuvvetli olduğunu isbat eden bir adamın, başkalarının şefkat ve merhameti sayesinde tahsil gören ve dünyanın sonradan Erasmus adıyla tanıyacağı o küçük çocuğun ilk yurdu olan Gouda'nın uzun ve alçak kilisesi.

Nihayet sonsuz denizin gümüşten çizgisi, ve buna karşılık doğrudan doğruya altımızda, vatan adını verdiğimiz damların, bacaların, evlerin, bahçelerin, hastanelerin, okulların ve demiryollarının oluşturduğu karma karışık bir dokuma. Kulenin bize gösterdiği eski vatanımızdı, fakat biz onu yeni bir ışıktaki görüyorduk.

Caddelerin, pazar yerlerinin, fabrikaların ve tersanelerin bu telâşlı karışıklığı insan kudretinin ve amacının düzenli bir açıklaması oluyordu. Dört bir taraftan etrafımızı saran muhteşem bir geçmişin geniş görüntüsü, tekrar günlük işlerimizin başına döndüğümüz zaman bize geleceğin sorunlarıyla göz göze gelmek cesaretini veriyordu, ki bu her şeyin en iyisiydi.

Tarih; zamanın, geçmiş çağların sonsuz tarlalarının ortasında diktiği bir görgü ve yaşantı kulesidir. Bu eski binanın en yüksek noktasına çıkmak ve bütün bu geniş görüntüden faydalanmak kolay bir iş değildir. Bu kulenin asansörü yoktur. Fakat genç ayaklar kuvvetlidir ve bunu başarabilirler.

İşte burada ben size bu kapıyı açan anahtarı uzatıyorum.

Aşağıya indiğiniz zaman siz de benim bu büyük heyecanımın sebebini anlayacaksınız.

STORY OF MANKIND'dan

● **Çocukların beyni rüzgârlı bir yerde yakılmış bir muma benzer: ışığı daima kararsızdır.**

FENELON

● **Çocuklar geldiler ve sizden gülleri istediler: Gülleri onlara vermelisiniz. Fakat küçük nankörler hepsini parçaladılar... Onları affetmelisiniz.**

M. DESBORDES - VALMORE

● **Güçlük çocukları dünyaya getirmek değil, onları besleyebilmektir.**

MALTHUS